

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

באלו סוגי ביראות נאמר היתר פסים

(כ"ב ב') **משנה:** (1) אחד בור הרבים (שאוגרים בו מי גשמים, דאי פסקי מיא מדכרי אהדדי), ובאר (מעין מים נובעים, של) הרבים, ובאר היחיד (נמי שרי, דהא לא פסקי מיא), עושין להן פסין. אבל לבור היחיד (אין עושים פסים, אלא) עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים. דברי ר' עקיבא.

(2) רבי יהודה בן בבא אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד (דאיכא תרתי למעליותא: מים חיים, של רבים). ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה טפחים.

(כ"ג א') אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בבא.

שיטות הראשונים

ולשאר עושין חגורה: דעת תוספות, רבינו יהונתן והמאירי, שמחיצה עשרה נקראת חגורה². אבל היקף חבלים לא מהני. וכן הרמב"ם הזכיר רק מחיצה עשרה טפחים. ודעת רש"י, אור זרוע, רי"ד והריטב"א שחגורה היינו היקף של חבלים³.

טלטול בבית סאתים כשאין בה בית דירה

(כ"ג א') **משנה:** (1) ועוד אמר רבי יהודה בן בבא: הגינה, והקרפף (היקף מחוץ לעיר המשמש לאיחסון), שהן (עד שטח) שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים⁴, המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה, ובלבד (שתהא מוקפת לדירה) שיהא בה שומירה (סוכת שומרים), או בית דירה⁵, או שתהא סמוכה לעיר (הואיל וקרובה לביתו, דעתו להשתמש בה תמיד, וכהוקף לדירה דמי).

1. יש כאן שתי לגרועות, שהוא פוסק, והוא של יחיד, לא הקלו, שמא יבוא לטלטל שם אחר שיתכשו מימיו. מאירי (בביאור המשנה, ד"ה אחד).
  2. ומפני שמצריכים מחיצה מד' רוחותיה, קורא לה חגורה. רבינו יהונתן.
  3. זה לשון הריטב"א: עושין חגורה - פירוש היקף סביב כעין חגורה. ואפשר דנקט חגורה, משום דשרינן ליה על ידי חבלים, וכדקתני בברייתא (י"ח א') חנניה אומר חבלים לבור. ורבי עקיבא דנקט מחיצה, לא שרי על ידי חבלים אלא במחיצה של שתי וערב. מקורות - רש"י ותוספות (כ"ב ב', ד"ה חגורה). רמב"ם (הל' שבת, יז, לא). אור זרוע (עירובין, ס' קכט). רבינו יהונתן (ו' א' דפי רי"ף, ד"ה עושין). ריטב"א (כ"ב ב', ד"ה מתני' אבל). מאירי (י"ח א', ד"ה היקף).
  4. הקשו תוספות (כ"ג א', ד"ה שהוא): ואם תאמר ולילף מהר הבית ועזרת נשים שהיה קל"ה אמה ועזרת ישראל היה קפ"ז! ותיצו: ויש לומר, דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן להו. אי נמי העזרות חשיבי מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה.
  5. רש"י פירש, דאף על גב דהוקף לדירה לא שרינן טפי מבית סאתים. ומשמע מתוך פירושו דהך שומרה ובית דירה חשיבא דירה מעלייתא, ומיירי בפתח ולבסוף הוקף. והקשו בתוספות, ותוספות הרא"ש, ותימה דמאי שנא מחצר דשרו רבנן ורבי יהודה אפילו בת עשרת כורין וכן דיר סהר ומוקצה! וכן שיירא, לעיל בפרק קמא, דשרו רבנן להקיף כל צרכו! ואפילו ליחיד אי הויא מחיצה גמורה הוה שרינן ליה כל צרכו! וכן כמה מבאוות גדולות וחצרות היו בירושלים! (וכתבו תוספות שלפי רש"י שמא יש לחלק בין דיר סהר מוקצה וחצר, שתשמישם רב, לבין קרפף שאפילו פתח ולבסוף הוקף לא מהני ביותר מבית סאתים).
- ודעת תוספות ותוספות הרא"ש, דהך שומרה ובית דירה, דירה גרועה היא. ונראה דבפחות מבית סאתים נמי הוה מצריך רבי יהודה בן בבא דירה גרועה, ורבי יהודה בור שיח ומערה, ור' עקיבא לא מצריך כלל. אבל ביתר מבית סאתים כולי עלמא מודו דבעי דירה חשובה פתח ולבסוף הוקף. וראה עוד להלן.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(2) רבי יהודה אומר: אפילו אין בה אלא בור, ושיח, ומערה, מטלטלין בתוכה.

(3) רבי עקיבא אומר: אפילו אין בה אחת מכל אלו, מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים⁶.

(כ"ג ב') (ומקשה) ר' עקיבא היינו תנא קמא?⁷

(ומתרג' איכא בינייהו דבר מועט⁸; **דתניא**: רבי יהודה אומר: דבר מועט יש (שבית סאתים יתר) על שבעים אמה ושיריים, ולא נתנו חכמים בו שיעור. וכמה שיעור? סאתים כחצר המשכן.

מנא הני מילי (דמרבעינן ליה לחצר המשכן לשער בו איסור שבת)?

אמר רב יהודה: דאמר קרא⁹ "אַרְךָ הַחֶצֶר מֵאָה בְּאֵמָה וְרוֹחַב הַמְּשִׁים בְּחֶמְשִׁים". אמרה תורה טול חמישים (שארכו יתר על רוחבו) וסבב חמישים (הנותרים דהוו להו שבעים אמות וד' טפחים מרובעים).

רב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי עקיבא.

שיטות הראשונים

קרפף שיש בו שומירה או בית דירה או סמוך לעיר: הלכה כרבי עקיבא, שבבית סאתים, אפילו אין בה שומירה, מטלטלים בתוכה. ורק ביותר מבית סאתים בעינין היקף לדירה. דעת ריא"ז, מהר"ח אור זרוע, מאורות, והגהות אשרי, דגינה וקרפף, אפילו יותר מבית סאתים, שהקיפום בגדר גבוה עשרה טפחים, ויש שם שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר, הואיל וקרובה לביתו, דעתו עליה להשתמש בה תדיר וכהוקף לדירה דמי, ושרי¹⁰. ודעת תוספות, רשב"א, ריטב"א, ואגודה, דלא מהני¹¹. והרמ"א כתב בשם יש אומרים **כהגהות אשרי** (לענין דסמוך לביתו מיקרי הוקף לדירה), ושיש חולקים בזה¹².

6. בדברי רבי עקיבא יש גירסאות שכתוב בהן אפילו אין בה אלא אחת מכל אלו, ויש גירסאות שכתוב בהן אפילו אין בה אחת מכל אלו. ראה באריכות ברבינו חננאל בין שמואל (כ"ג א', ד"ה ר' עקיבא) ביאור הגמרא לפי שתי הגירסאות, והנפקא מינה ביניהן.

7. דאמרו לו (חכמים, במשנה לעיל, י"ח א') לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפף, אבל אם היה כו', אלמא היכא דאיכא בית דירה - אפילו טובא, ובשלא הוקף לדירה - בית סאתים, כר' עקיבא. רש"י.

8. שבית סאתים יתר על שבעים אמה ושיריים רבועים, כדתני לקמן, לתנא קמא שרי בבית סאתים שלימים, ולר' עקיבא שבעים ושיריים על שבעים ושיריים, ותו לא, כדקא אמרינן בהדיא: וכמה הן סאתים? כחצר המשכן. רש"י.

9. שמות כז, יח.

10. לפי הגהות אשר"י, כמו שלרבי יהודה בן בבא, בפחות מבית סאתים אסור לטלטל, ומועיל שומירה וסמוך לעיר, כך גם לר' עקיבא ולדידן, ביותר מבית סאתים שאסור לטלטל, מועיל שומירה וסמוך לעיר.

11. כי לדעת תוספות (ד"ה ובלבד), הך שומרה ובית דירה דירה, גרועה היא. ודוקא בבית סאתים שרי רבי יהודה בשומרה ובית דירה, אבל ביתר מבית סאתים בעינין דירה חשובה כגון פתח ולבסוף הוקף. וגם לדידן, שאנחנו פוסקים שבבית סאתים לא צריך שומירה, ביותר מבית סאתים לא סגי בשומירה.

12. או"ח שנח, א. הרמ"א פסק בדעה ראשונה כהגהות אשר"י רק לגבי זה שאם הקרפף סמוך לביתו, מועיל לענין להיקרא היקף לדירה, כי דעתיה עלויה. אבל לא במה שסובר הגהות אשר"י שביותר מבית סאתים מועיל שומירה ובית דירה, משום שסובר הרמ"א דבהא ודאי לא קיימא לן כוותיה, וכמו שהולך השו"ע ומבאר (או"ח שנח, ב) ומה נקרא מוקף לדירה? זה שבנה בו בית דירה וכו' ואח"כ הקיפו. וסובר בזה כתוספות ששומירה הוי דירה גרועה. וכן במה שסובר הגהות אשר"י שבית דירה, היינו הוקף ולבסוף פתח, לא

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שנח)

א. כל הקף שלא הקף לדירה, פגון גנות ופרדסים וברגנים שאינם עשויים אלא לשמור בתוכן, אסרו חכמים לטלטל בתוכה יותר מד' אמות אם הוא יותר מסאתים; אבל אם היא סאתים, שהוא שעור ע' אמה וד' טפחים על ע' אמה וד' טפחים, מתר לטלטל בכלו... ואם הקף לדירה, אפלו יש בו כמה מילין, מתר לטלטל בכלו. **גה:** ועין לקמן סי' ת"א דין סתם עירות אי מקפות לדירה. ויש אומרים דסתם קרפיות שלנו מקרי מקפות לדירה, דרגילים לפתח פתח תחלה ואחר כך להקפין (מקדכי פרק עושין פסין). ויש אומרים עוד דכל קרפף שהוא סמוך לביתו מקרי הקף לדירה, פי דעתיה עלויה (הגהות אשרי פ"ב דעירובין), ויש חולקין בזה. (בית יוסף בשם תוספות).

צורת ההיקף של בית סאתים

(כ"ג א') **משנה:** (1) רבי אליעזר אומר: אם היה אורכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת, אין מטלטלין בתוכה⁴³. (2) רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שניים ברחבה (דהיינו ארוך מאה אמה, ורחב חמישים, כחצר המשכן), מטלטלין בתוכה⁴⁴.

(כ"ג ב') (ומקשה) **והתניא:** רבי אליעזר אומר: אם היה ארכה יתר על פי שניים ברחבה, אפילו אמה אחת⁴⁵ - אין מטלטלין בתוכה (אבל פחות מפי שניים ברחבה, אע"פ שהיא מלבן, מטלטלין בתוכה)!

אמר רב ביבי בר אביי: כי תנן נמי מתניתין, יתר על פי שניים ברחבה תנן (כמבואר בדברי רבי אליעזר בברייתא).

(ומקשה) אי הכי, היינו רבי יוסי (כי גם לרבי יוסי אם ארכה אפילו אמה אחת יותר מרוחבה, אין מטלטלים בה)!

(ומתרץ) איכא בינייהו ריבועא דריבועו רבנן (ראה להלן).

איתמר, אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. ורב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי עקיבא (דלא בעי מוקפת לדירה). ותרוייהו לקולא.

קיי"ל כוותיה. על פי ביאור הגר"א (או"ח שנח,א, ס"ק יב,ג). אמנם המג"א, ס"ק ז, סובר שגם מה שכתב בהגהות אשרי "בית דירה", היינו פתח ולבסוף הוקף. אלא שמועיל גם אם הוא בית דירה גרוע, כגון שאינו קבוע. והגר"א חולק עליו, וכנ"ל.

והמשנ"ב (ס"ק יח) כתב שלדעת התוספות, שהובאה שניה ברמ"א, אפילו בסמוכה ממש לביתו, כל שלא פתח ולבסוף הוקף לא מהני **ושהסכימו האחרונים להלכה כדעה זו**. ובשער הציון (ס"ק יט) כתב: ויש חולקים בזה - בית יוסף וב"ח ואליה רבה. **וכן נוטה דעת הגר"א**. וכן פסק בשולחן ערוך הגר"ז ובית מאיר. וכן מבואר ברשב"א ובריטב"א לדבר פשוט. ובאמת עיקר דברי הגהות אשרי תמוהים, שהוציא כן מדברי אור זרוע, ובאור זרוע אין שום משמעות לזה, אלא שהעתיק בדברי רבי יהודה בן בבא פירוש רש"י, ומזה לא מוכח כלל, כמו שאינו מוכח דרש"י סבירא לה סברא זו לפסק הלכה, ואדרבה, האור זרוע בעצמו העתיק דינא דרחבה ופירש כפירוש רש"י שם, אלמא דלא שני ליה! ומלבד זה, הלא בש"ס מבואר דין קרפף שנפרצה לחצר, אלמא דאף בקרפף שבתוך העיר גם כן בעינן פתח ולבסוף הוקף, וכן מוכח ברמב"ם (הל' שבת טז,ג), ועל כן בודאי שיטה זאת דחוויה היא! מקורות - מהר"ח או"ז (פסקי או"ז, פ"ב אות נט). הגהות אשרי"י (פ"ב סי' ב). תוספות, רשב"א וריטב"א (ד"ה ובלבד). רמב"ם (הל' שבת טז,א).

13. אע"ג דמיעט רוחבה והוסיף בארכה ואין בכלה אלא בית סאתים, אין מטלטלין בתוכה. דמרובע הוא דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה. רש"י. כן הוא לפי ההוא אמינא. אמנם בסמוך הגמרא מבארת אחרת את דברי רבי אליעזר, על פי הברייתא.

14. להלן מבואר, שגם לרבי יוסי אם ארכה אפילו אמה אחת יותר מרוחבה, אין מטלטלים בה.

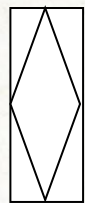
15. ברא"ש (סי' ב) מבואר שרבי אליעזר לא קפיד אם ארכה יותר על רחבה מעט, עד שיגיע לאמה אחת (שלימה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

איכא בניניהו ריבוע דריבעה רבנן: לפי רש"י ועוד, פירושו שלדעת רבי אליעזר לכתחילה צריך להיות השיעור ארכו פי שניים מרוחבו, כחצר המשכן. ואם ריבע, בדיעבד אינו אסור¹⁶. ורבי יוסי סבר שדוקא ריבוע עדיף לכתחילה, ומיהו אם עשה ארכו פי שניים מרוחבו, מותר. לפי בעל המאור, לרבי אליעזר בעינן לעולם שיהא ארכה כשנים ברחבה, כחצר המשכן דוקא, אבל לא מרובעת¹⁷. ודעת רבינו חננאל, ערוך, רי"ף, רמב"ם ועוד, שהנידון כאן האם נותנים לו כל המרובע עם הזוויות (כל המלבן, כן דעת רבי יוסי) או בלעדיהם¹⁸ (מעוין בלבד, כן דעת רבי אליעזר, ראה ציור)¹⁹. וקיי"ל כרבי יוסי²⁰. וכן פסק השו"ע²¹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שנח)

א. כל הקף שלא הקף לדירה... אם היא סאתים, שהוא שיעור ע' אמה וד' טפחים על ע' אמה וד' טפחים, מתר לטלטל בכלו, בין שהוא מרבע בין שהוא עגל או אריך וקטין, ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו אמה אחת...

16. כדקתני אם היה ארכה יתר משנים ברחבה אין מטלטלין. הא בציר מפי שנים ברחבה מטלטלין.
17. דלית ליה רבוע דרבנן, דדרשי טול ג' וסבב חמשים. והקשה עליו הראב"ד (כתוב שם), שמהמשה נראה שרבי אליעזר מתיר מרובעת, ורק מכח הברייתא הוצרכנו לומר שהוא מתיר גם כשארכה יותר מרחבה.
18. והיינו ריבועא דרבנן, דאיפליגו ר' חנינא בן אנטיגנוס ורבנן (להלן נ"א א') גבי אלפיים אמה של תחום שבת, דר' חנינא סבר שלא נתנו אלא אלפים אמה עגולות לכל צד ויפסיד את הזוויות דדריש התם זה יהיה לכם גבול לזה אתה נותן פאות וזוויות ואין אתה נותן פאות לשובתי שבת. ורבנן אמרי התם, כזה יהיו כל שובתי שבת שנותנין לו אמותיו מרובעות ויש לו אלפים אמה מרובעות לתחום שבת, וישתכר הזוויות והאלכסון. ריטב"א.
19. לרבי אליעזר לא התירו לו קרפף כחצר המשכן שיהו לו זוויות, דאם כן הרי משתכר באלכסון של האורך, אלא יסירו ממנו את הזוויות עד שלא יהא בו באלכסון אלא כארכו (וכר' חנינא בן אנטיגנוס). ולרבי יוסי שרינן ליה לטלטל בקרפף שיהא כחצר המשכן ממש בלא סילוק זוויות וישתכר הזוויות (וכרבנן). ריטב"א.
20. זה לשון הרמב"ם (פירוש המשניות): ומחלוקתם הוא במה שאבאר לך, והוא שרבי יוסי סובר שהמקום שהוא בית סאתים והוא שתשבורתו חמשת אלפים אמה כמו שביארנו, ואפילו היה ארכו כפליים ברחבו עד שיהא ארכו מאה אמה ורחבו חמשים אמה כחצר המשכן מטלטלין בתוכו; ואע"פ שיש באלכסון שטח זה, קרוב למאה ושתיים עשרה הוא יותר מכפליים ברוחבו. ורבי אליעזר סובר שלא יוסיף האורך על הרוחב אלא עד כדי שיהיה האלכסון כפליים ברוחבו, כגון שיהיה אורך השטח תשעים ושלושה ושליש תשיעית, והרוחב חמשים ושלושה ושבעה רבעים, יהיה האלכסון מאה ושבעה וחצי.
21. או"ח שנח, א. ובמשנ"ב (ס"ק יב) כתב שאם השטח פחות מסאתים, מותר אפילו אם הקרפף ארוך הרבה יותר מרוחבו. והחזו"א (ס' פט ס"ק יא-יב) הוכיח מהראשונים, שגם בפחות מסאתים, אסור בכי האי גוונא. מקורות - ספר הערוך (ערך רבע, א). רמב"ם (פירוש המשנה; הל' שבת טז, ד). בעל המאור (ו ב ברי"ף, ד"ה ומה שפירש הרי"ף).